

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

Др Зоран Лакић, ОГЛЕДИ ИЗ ИСТОРИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ,
Универзитет Црне Горе и Филозофски факултет, Подгорица-
Никшић, 1999, стр. 314

На почетку 2000. г. појавила се књига академика Зорана Лакића "Огледи из историје Југославије" у издању Универзитета Црне Горе у Подгорици и Филозофског факултета у Никшићу. Ово озбиљно историографско дјело чине четири цјелине-дјела са разноликим тематским избором. У првом аутор анализира историјско наслеђе: расколи, традиција ратне етике, мир и рат Петра I Петровића, интеграција и дезинтеграција од Вука до данас, књаз и краљ Никола у записима најближих сарадника итд. Други дио обухвата критичко промишљање из савремене историје: Балкан, карактер рата 1941-1945. г. Њемачка у огледалу Југословена, противурјечности о Голлом отоку, масмедијска блокада, разбијање Југославије, Црна Гора у двојчаној федерацији итд. Трећи дио као најобимнији садржи критичке огледе, расправе и приказе: поруке за сва времена, патријархални морал Црногораца, савремено виђење Тринаестојулског устанка, сусрет науке и политике, ратне успомене, књиге о биткама и војсковођама, нови поглед на старе историјске процесе итд. У четвртм дијелу аутор износи поглед на научно дјело деветорице угледника историографије Југославије. Књига садржи 46 историографских текстова (чланци, расправе, мишљења, огледи, критички

записи-оцјене, прикази и сл.).

Већину ових радова повезује у јединству предмета југословенска идеја и њен историјски реалитет. Зоран Лакић од првог до задњег рада је ангажован интелектуалац у свом времену, који према сопственом исказу не смије своје свједочење "сводити на ласкање прошлости свога народа". Аутор на појаве, догађаје, процесе и личности из прошлости баца ново свјетло, преиспитује резултате југословенске историографије, објективно истражује и критички оцјењује наносе и заблуде времена које је за четрдесет година партијског гледања на догађаје у 20. вијеку догматизовала научну мисао. Ова књига долази, и препознаје се, не само у научним и публицистичким круговима, већ и широкој јавности као подстицајни садржај у еманципаторском значењу и функцији историје као науке. Нећемо претјерати у тврдњи да ова књига отвара видике мирног и на историјској истини утемељеног погледа-исказа из наше друштвене кризе. Актуелизира је вријеме наше подијелености, необавијештености и искривљености слике о догођеном. Вођен начелом објективности, академик Лакић ни у једном питању није оставио дилеме или нејасноће, јер је понирао аналитички до сваког историјског атома-чињенице, освјетљавајући је, утемељено

на архивским изворима, у систему веза и сазнања.

Наш историјски учинак 20. вијека су, сматра Зоран Лакић, трагични расколи и диобе. Године сукоба и несрећа су: 1918, 1929, 1941-1945, 1948, 1954. и 1974. г. Најтрагичнији удес нашег народа је грађански рат 1941-1945. г. У том међуобрачу било је више жртава него у борбама противу окупатора. Указује се на позитиван историјски примјер књаза и краља Николе, који је мухамеданце кликовао да остану своји на своме: "Ви сте браћа наша..." Аутор помиње, разматрајући проблем опраштања и помирења, поред других мишљења и најдубље покајање, праштање и помирење "слиједити Христово учење о праштању". О филозофији рата и мира Петра I Петровића закључује да је рат привилегија моћних, а мир заједничко добро свих. Са филозофијом мира однио је двије велике битке на Мартинићима и Крусима 1796. г. Истраживач покреће суштинско питање језика и нације на историјском случају Вука Караџића, која се нијесу цјелоовито могла сагледати у Вуково доба. "За или против Вука".

У питању разбијања или распада друге Југославије Зоран Лакић указује на процесе и догађаје из дубине прошлости који су припремали стварање заједничке државе југословенских народа и оне из последње деценије који су довели до нестајања авнојевске Југославије. Он пориче вјештачку тезу да се Југославија распала као неспособна да одржи заједништво, већ "је разбијена бруталним ударцима свјетских моћника". О двочланој југословенској федерацији износи мишљење, подупрто јаким разлозима вишеструке вриједности, да има своју будућност, јер заједничка нит није поништена и обеснажена.

Аутор се огледа у расправи о књизи Ф. Фукујаме "Крај историје", показујући познавање стања у историографији развијених друштава. Мишљења је да је та књига у служби новог свјет-

ског поретка на челу са САД. Таквих поредака било је и у прошлости, али нијесу били дуготрајни. Неприхватљива је теза о крају историје, која упркос многих претпоставки и теорија креће се кроз вријеме.

Тринаестојулски устанак је предмет размишљања аутора као догађају преко кога се "вежме за свјетску историју". Чињеница је да је устанак био прави свенародни отпор, први у Европи, противу окупатора. И данас су многа питања спорна, иако су масовност и југословенска оријентација очигледни. Аутор се бави, разматрајући Зборник радова, питањима устаначке власти, начином руковођења, хронологијом догађаја, командовањем итд. Иако историја није футуролошка наука, Зоран Лакић с правом указује да савремено виђење овог догађаја помаже дубљем поимању процеса који се сада одвијају на глобалном плану и простору јужнословенских народа.

У оцјени домета и вриједности књиге "Историчар и савремена епоха" Бранка Петрановића аутор наглашава да је међаш наше савремене историје 1918. г., а то је вријеме од седамдесет година које је интензивно изучавао и истраживао Бранко Петрановић, који историчара сматра одговорним за научно тумачење и обликовање глобалних и ужих процеса 20. вијека. Историографија, публицистика и уџбеници су били апологети Тита и Компартије. Историчар Лакић закључује о историчару Петрановићу да је овај критички писао о савременим процесима, те да његове анализе прелазе у филозофију историје.

У питању антифашистичких снага и њиховом отпору окупатору у Југославији, Лакић се држи провјерених оцјена, али не остаје на томе, већ суптилно улази у слојеве истраженог и забрањеног. КПЈ и избјегличка влада биле су без остатка за Југославију. Различити циљеви којима су тежили ова два југословенска покрета довели су их у сукоб. Спољни фактор је сложену

ситуацију учинио још сложенијом, а послеријатна историографија о овом питању доносила је политичке и пропагандистичке оцјене, нарочито о пораженом монархистичком покрету. Аутор је за примјену истог методолошког поступка.

У питању је озбиљна књига, којом истраживач Зоран Лакић у бистрим мисаоним токовима, саопштеним лијепим језиком, расправља се прошлошћу и обраћа се будућности. Запитан је над садашњом дубоком и дугом друштвеном кризом, која се не може објаснити ни лаицизмом, ни аматеризмом. Књига омогућава читаоцу да схвати виши степен апстракције и пратећи ток излагања аутора, као његов сапутник и сапатник, продре до суштине истраживаних процеса, догађаја и личности.

Овом књигом Зоран Лакић, као и претходном "Историја и историографија", критички освјетљава историју

као друштвени ход, најприје током 20. вијека, а историографију као науку обогаћује новим сазнањима и синтезама. У сваком историографском тексту Лакић поставља питања, упоређује, преиспитује и једноставно и лако презентира нов поглед о старим процесима, а процесе који су незавршени објашњава, поред осталог, старим и потврђеним мишљењима о минулом друштвеном кретању. За то је исказао стручну самодисциплину и културу - од појединачног и конкретног до филозофско-историјског суда и оцјене. Свјежину књизи дају бројни садржаји писани језиком есеја.

И онда када је неосновано нападан од стране политике (1986), аутор није повлађивао дневнополитичким смјеровима, нити је из ових или оних разлога изрицао критичке оцјене без покрића. Књига обогаћује развијену југословенску историографију.

Др Владимир ЈОВИЋЕВИЋ